

LA MÚSICA COM A LLIGAM

BERTA SOL SURIOL

Conservatori Municipal de Música de Barcelona

Orfeu és llegendari per utilitzar la música amb finalitats màgiques. Parlar d'Orfeu és parlar de música, però és parlar també de poesia, ja que a l'antiga Grècia no s'entenia una sense l'altra. Orfeu també representa l'amor i la mort.

És un heroi diferent, perquè tot i tenir una condició mortal, té moltes característiques que l'acosten a aquesta condició divina. De fet, té habilitats que l'assimilen a déus. Orfeu, amb la seva música, aconsegueix que les bèsties salvatges el segueixin, els arbres i les plantes s'inclinin cap a ell, i amanseix els homes més ferotges, per tant, amb la música, domina la natura.

Des dels temps de l'antiga Grècia, quan el mite d'Orfeu era tan sols un mite popular, va anar evolucionant de tal manera que fins i tot va arribar a derivar en una religió, anomenada orfisme. L'orfisme va aparèixer cap a mitjans del segle VII o VIII aC, però no va ser un moviment molt popular. Quan va ser mencionat per Plató, aquest moviment va agafar més rellevància.

Els seguidors i creadors d'aquesta religió la van anomenar orfisme, ja que consideraven Orfeu un personatge referent per la seva capacitat de dominar la natura amb la seva música. D'altra banda, Orfeu va ser capaç d'entrar als inferns i els orfistes creuen que en els seus cants hi havia les indicacions per esquivar la mort.

Segons aquesta religió, l'ésser humà es divideix en dos elements: el cos i l'ànima. El cos és considerat simplement un vestit, una presó que guarda l'ànima. L'ànima, en canvi, és considerada immortal i s'ha de cuidar per tal que es pu-

rifiqui i pugui descansar en pau. Si una persona no cuida la seva ànima, no es purifica i, per tant, està castigada a reincarnar-se en un altre cos, sigui ésser humà o animal; de manera que l'ànima torna a estar empresonada sense descansar fins al dia que es purifiqui.

L'aportació de Pitàgores a l'orfisme va ser considerar que l'estudi científic i especialment el matemàtic era la millor manera de purificar l'ànima. En la música està continguda la matemàtica, per tant, la música també és un camí de purificació.

Pitàgores diu que el que dona forma a l'il·limitat és la proporció, és a dir, el límit i la funció d'aquest límit s'il·lustra a partir de les arts de la música o de la medicina. La música és un ordre immaterial i la medicina és un ordre en la matèria, per això podem dir que la música ajuda a purgar l'ànima i la medicina ajuda a purgar el cos.

Plató, en més d'un dels seus diàlegs, afirma que la filosofia és la música més alta. Ara cal entendre què significa aquesta expressió.

Al *Càrmides* diu que a partir de certes paraules i de discursos bells (filosofia), la saviesa arrela en l'ànima i li dona vida i ordre (salut). Per exemple, en aquest mateix diàleg, Sòcrates recepta a Càrmides unes herbes acompanyades d'un conjur màgic: unes paraules que són una poesia que es repeteix moltes vegades, amb efecte terapèutic.

Plató dona importància al que anomena la matèria de la música i del llenguatge, que és el so. Per tant, tant la filosofia com la música tenen la mateixa matèria, totes dues es transmeten mitjançant el so. Aquest so fa referència a l'ordre invisible de l'univers, en altres paraules, a través del so l'ànima humana pot arribar a comprendre allò que és intel·ligible o no visible. D'aquí s'extreu la importància que Plató dona a la música i a la investigació filosòfica en la formació de la personalitat. La música té un alt valor ètic per a Plató, ja que és un instrument per a l'adquisició d'una

personalitat amb seny (Cuscó, 2022, p. 24). Que tingui un valor ètic significa que ajuda les ànimes a ser més justes o més equilibrades gràcies a la influència del ritme i de l'harmonia, fins al punt que pensa que l'educació musical hauria de ser obligatòria en l'ensenyament. A les *Lleis*, Plató escriu que qui té una bona educació ha de ser capaç de ballar i cantar.

Després d'aquesta perspectiva global que ens dona la filosofia sobre la música, ens endinsarem en la ciència de la significació musical, que estudia la música des de dues perspectives: el com significa (signe), i el què significa (símbol).

Aquest darrer és contingent perquè depèn dels contextos i de qui el llegeix. La significació musical treballa amb la idea d'escoltar música com a objecte de contemplació artística, tot i que, estadísticament, és més important l'ús funcional de la música, com per exemple per fer ballar i divertir-se, per fer marxar uns soldats, etc.

Pel que fa al signe musical, podem dir que n'hi ha de molts tipus, però no s'ha arribat mai a una classificació exhaustiva. N'hi ha que indiquen gestos i moviments, corporals o vocals; per exemple els cops, les rialles, etc. D'altres fan referència a fenòmens naturals (tempesta), a afectes (melancolia, triomf, amor...), a objectes amb un valor simbòlic (creu) o fins i tot conceptes (destí, mort, fe, etc.). Els marcadors són un signe musical present en tota composició, ja que són trets que serveixen a l'oient per situar-se en un marc estilístic; per exemple, els ritmes llatins característics et permeten identificar que està sonant una salsa o un tango.

En el terreny de signes musicals, també es troba alguna cosa semblant als colors primaris de la pintura, és a dir, signes que no depenen d'estils concrets, ni de realitats fora de la música. Acostumen a funcionar per parelles antitètiques, per exemple, consonància/dissonància. Segons Robert Hatten (1994, p. 34-38), el que és previsible no crida l'atenció i, en canvi, allò que es desvia d'aquesta previsió resulta ex-

pressiu. Per tant, un dels dos elements d'aquestes parelles antitètiques està marcat com a extraordinari, mentre que l'altre es percep com a «normal». De la parella consonància/dissonància, la segona és la que desvia aquesta previsió.

Dins de l'àmbit dels signes musicals, també hi ha els madrigalismes i les figures retòriques. S'anomena *madrigalisme* la representació musical d'algun significat del text d'un madrigal. Uns dels madrigalismes més utilitzats són el plany, que és la segona menor descendent que significa «plorar», i el sospir, que es representa amb pauses expressives. Dels madrigalismes a les figures retòriques barroques hi ha un canvi progressiu, quasi imperceptible, pràcticament es podrien considerar el mateix. Un exemple de figura retòrica musical és la interrogació. En la majoria de llengües naturals, la interrogació s'expressa per un ascens melòdic cap al final de la frase, doncs, la retòrica musical imita aquesta entonació amb una melodia ascendent i una harmonia tensa, típicament de dominant, que requereix la resolució, és a dir, una resposta a aquesta interrogació.

Des del punt de vista de la ciència de la significació musical, la música imita aspectes de la vida, conceptes que, a vegades, amb les paraules són difícils d'expressar; de manera que la música eleva l'ànima, i per això es pot considerar un art superior.

És evident que la música ens fa sentir emocions, tot i que encara és un fet científicament inexplicable. Les emocions experimentades en escoltar música no són casuais, sinó que apareixen perquè la música segueix una sèrie de paràmetres que ens fan sentir d'una manera concreta. Per exemple, un ritme ràpid ens provoca alegria i ens incita al moviment, mentre que un ritme lent ens indueix al repòs i ens provoca tristesa o tranquil·litat. La música, però, té un gran pes subjectiu, és a dir, cada individu la percep emocionalment d'una manera determinada. Tot i que el compositor d'una obra musical vulgui transmetre un estat emocional concret

utilitzant diverses eines del llenguatge musical, l'individu pot percebre emocions diferents de les fixades pel compositor. Això és a causa de variables úniques en cada individu, però sobretot, per les experiències que hagi viscut en relació amb la música escoltada. Com bé diu Mònica Castro, musicoterapeuta clínica, *la música que aconsegueix emocionar l'individu és aquella que ha format part de les seves vivències*.

Sabem que no ha existit cap cultura, en el sentit ampli, sense música, i segurament és perquè és un poderós element de cohesió entre els seus integrants ja des d'èpoques prehistòriques.

Un estudi recent va identificar les funcions i les àrees del cervell vinculades amb la connexió social mitjançant la música. Entre les quals, l'oxitocina i el cortisol són dues hormones clau. Els nivells d'oxitocina augmenten durant les relacions socials i en activitats musicals grupals, com ara el cant, en què es genera un estat de benestar, generositat i companyia. El cortisol augmenta amb l'estrès i els seus nivells disminueixen en diverses activitats musicals grupals.

La música, però, també és capaç de modificar el nostre cervell. L'any 1995, Schlaug i el seu equip d'investigadors van observar que existeixen diferències entre el cervell dels músics i els dels «no músics». Hi ha àrees més desenvolupades en el cervell del músic, com per exemple l'escorça motora, auditiva, etc. Però, la gran diferència és al cos callós, que és l'estructura que connecta els dos hemisferis. El cos callós dels músics presenta un gruix superior al que és habitual i això es deu al fet que la música és l'art que combina la racionalitat i la creativitat. Per tant, podem dir que la música és en un entremig.

Com a conclusió, podem dir que la música enllaça l'hemisferi dret amb l'hemisferi esquerre del cervell, cohesiona les persones, fa de pont entre el signe musical i el símbol i, finalment, lliga el món espiritual i el dels sentits, tal com deia Beethoven.

Bibliografia

- BURNET, John (2000) *La filosofia grega. De Tales a Plató*. Sabadell: Edicions Enoanda.
- CUSCÓ I CLARASÓ, Joan (2022) *Entre Orfeu i Plató. Filosofia i música en la contemporaneïtat*. Sabadell: Edicions Enoanda.
- GRIMALT, Joan (2014) *Música i sentits. Introducció a la significació musical*. Barcelona: Editorial Dux.
- HATTEN, Robert (1994) *Musical Meaning in Beethoven*. Bloomington: Indiana University Press.
- JAUSET BERROCAL, Jordi Àngel (2013) *Cerebro y música, una pareja saludable. Las claves de la neurociencia musical*. Sevilla: Editorial Círculo Rojo.